

УДК 32(031)

ББК 66 я 20

П 50

Рекомендовано Вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, як навчальний посібник для студентів гуманітарних факультетів вищих навчальних закладів. Протокол № 10, від 21 червня 2016 р.

Рецензенти:

Кривошеїн В.В. – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри соціології Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

Третяк О.А. – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політології Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

Священко З.В. – доктор історичних наук, професор кафедри загальної історії Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичин

П 50 Політологічна енциклопедія: навч. Посібник / укл.: Карасевич А.О., Шачковська Л.С. – Умань: ФОП Жовтий О.О., 2016. – Кн. 3. - 768 с.

Пропонований навчальний посібник «Політологічна енциклопедія» є спеціальним навчальним і науковим виданням, в якому пропонуються основні фундаментальні термінологічні поняття у галузі політичного знання, що використовуються у зарубіжній та вітчизняній науці про політику і у політичній діяльності.

Розрахований на студентів, аспірантів, викладачів вищих навчальних закладів, політичних і громадських діячів, а також широкої аудиторії читачів, які цікавляться особливостями формування політичної культури.

Карасевич А.О., Шачковська Л.С.

УДК 32(031)

ББК 66 я 20

асамблеї від 20 листопада 1989 року. Було здано з 2 вересня 1990 року.; Конвенція проти тортур та інших жорстоких, нелюдських чи принижують гідність видів обігу євро і покарання. Прийнята і відкрита для підписання, ратифікацію та приєднання резолюцією 39/46 Генеральної асамблеї від 10 грудня 1984 року. Було здано з: 26 червня 1987 року, згідно із статтею 27 ; Основні засади застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримки правопорядку. Прийнято восьмим Конгресом Організації Об'єднаних Націй із запобігання злочинності і поводження з правопорушниками, Гавана, Куба, 27 серпня — 7 вересня 1990 року.; Федеральний закон від 6 лютого 1997 р. N27-ФЗ "Про внутрішніх військах Міністерства внутрішніх справ Російської Федерації" (зі змінами від 20 червня, 7 листопада 2000 р., 7 травня 2002 р., 10 січня, 30 червня, 11 листопада 2003 р., 22 серпня 2004 р., 7 березня 2005 р., 18, 27 липня 2006 р.)

ЖІНОЧИЙ РУХ

ЖІНОЧИЙ РУХ, боротьба жінок за рівняння прав з чоловіками в економічній, суспільно-політичній і культурній областях, а також їх участь у загальнополітичній боротьбі. Різні напрями жіночого руху відображають позиції тих соціальних груп і політичних течій, які ці напрями представляють. Рух жінок-робітниць — невід'ємна складова частина робочого руху. Вимоги рівноправ'я були вперше висунуті жінками у період становлення буржуазних буд. Вже під час Війни за незалежність у Північній Америці 1775—1783 рр. було висунуто вимогу (його підтримували громадські діячки Мерсі Уоррен, Абігейль Адамс і ін.) про надання жінкам рівних з чоловіками виборчих прав.

Початок організованого жіночого руху відноситься до часу Великої французької революції. У роки революції жінки з народу брали активну участь у всіх крупних народних виступах. У ті роки у Франції став виходити перший журнал, присвячений боротьбі жінок за рівність, виникли перші жіночі організації — жіночі революційні клуби, що діяльно брали участь у партійно-політичній боротьбі. Декларація прав жінки і громадянки, представлена у 1791 р. Національними зборами [підготовлена Олімпією де Гуж (1748—1793 рр.) за зразком Декларації прав людини і громадянина], була спрямована проти «панування чоловіків над жінками» і вимагала від чоловіків визнання повного соціального і політичного рівноправ'я жінки в ім'я здійснення «загальних людських прав».

Проте більшість вождів французької революції відкинули ідею жіночого рівноправ'я, і у кінці 1793 р. всі жіночі клуби були закриті. У Англії вимога цивільного рівноправ'я жінок була висунута Мері Уолстонкрафт (1759—1797 рр.) у книзі «Захист прав жінки» (1792 р.), в якій вже були намічені основні лінії майбутнього руху феміністів. Із затвердженням буржуазії у владних структурах усе більш виразно

виявлялася обмеженість, що панувала у ту пору у буржуазному жіночому русі, що ставив своєю за мету лише рівноправ'я жінок з чоловіками свого класу у рамках буржуазного суспільства. У першій половині XIX ст учасниці буржуазного жіночого руху звужують розуміння жіночого питання і вимагають відкриття жінкам рівного доступу до освіти; до середини XIX ст ця вимога все частіше доповнюється вимогою «права на працю» для жінок заможніх класів.

У 30—40-х рр. у Франції розвивається література, що повстає проти родинного рабства жінки і вимагає її емансипації (наприклад, романи Ж. Санд). У США і Великобританії зароджується рух за виборчі права для жінок. Жінки починають брати усе більш діяльну участь у суспільному житті: наприклад у США — у боротьбі за звільнення негрів (у 30-х рр. тут діяло близько 100 жіночих товариств боротьби з рабством), у Великобританії — у русі чартистів і у боротьбі за відміну хлібних законів.

Революції 1848—1849 рр. в Європі дали новий поштовх розвитку жіночого руху, у тому числі рухи за політичне і цивільне рівноправ'я. У 1848 р. у Франції виникли ряд жіночих клубів, що боролися за політичне рівноправ'я жінок, зародилися перші самостійні організації робітниць; у Германії і Австрії з'явилася безліч жіночих союзів, що виступали за політичні права жінок. У США у липні 1848 р. відбувся перший в історії з'їзд у захист прав жінок; згодом такі з'їзди стали скликатися майже щорік.

У 2-ій половині XIX ст. у країнах Європи і у США виникають жіночі організації (наприклад, Загальний німецький жіночий союз, у 1865 р.), що ставлять за мету розвиток жіночої освіти і звільнення жіночої праці (фактично йшлося в і д. н. вільних професіях) від всяких обмежень. У 60-х рр. у Великобританії в обстановці боротьби, що розвернулася, довкола виборчої реформи, що готувалася, посилився рух за надання виборчих прав жінкам. Після відхилення пропозиції про надання жінкам рівного з чоловіками виборчого права, внесеного Дж. С. Міллем до парламенту у 1867 р., у ряді міст були створені суспільства боротьби за жіноче виборче право, що об'єдналися пізніше у Національну асоціацію. У США у 1869 р. були створені 2 організації такого характеру, що об'єдналася у 1890 р. у Національну американську асоціацію за жіноче виборче право; у Франції у 1882 р. — французька ліга прав жінок.

У кінці XIX — початку XX ст. мережа буржуазних жіночих організації була у великій кількості країн. Зародився жіночий рух у Латинській Америці, що носив характер переважно феміністів. Перші

кроки робив жіночий рух у Японії, Індії, Індонезії, потім у Туреччині, Ірані. У 1888 р. за ініціативою американських феміністок виникла перша міжнародна жіноча організація — Міжнародна рада жінок. У 1904 р. була заснована міжнародна організація суфражісток — Міжнародний альянс за виборчі права жінок (з 1946 р. — Міжнародний альянс жінок — прихильниць рівних прав і обов'язків). У ряді країн створювалися філантропічні, релігійні, націоналістичні і ін. жіночі організації.

У 1910 р. був заснований Усесвітній союз католицьких жіночих організацій. Для всіх цих жіночих організацій, при всій відмінності цілей, які вони перед собою ставили, було характерним твердження про «надкласовість» жіночих інтересів, направлене на відрив жінок трудящих від робочого руху.

У 2-ій половині XIX ст. став формуватися пролетарський напрям жіночого руху, підвищення класової самосвідомості жінок-робітниць, що ставило завдання, залучення їх у суспільно-політичне життя, у революційний рух робочого класу. Виконанню цього завдання служили засновані на ідеях К. Маркса вирішення 1-го Інтернаціоналу про охорону праці робітниць, що характеризувало не лише глибину експлуатації жіночої праці капіталістичними підприємцями, але і неспроможність переконань прудоністів, що бачили у жінці лише хранительку домівки.

У ті роки робітниці не лише самовіддано брали участь у революційному русі поряд з чоловіками (особливо широко — у Паризькій Комуні 1871 р.), але і проводили самостійні виступи, створювали свої власні організації. Робилися спроби створити окремі жіночі профспілки (у Великобританії, Німеччині, Франції). Ці спроби, проте, не виправдали себе: підстава особливих жіночих профспілок зовсім не сприяла ефективності боротьби робітників проти капіталістів; тому революційні робітники були проти їх створення. У ці роки ряд жіночих робочих організацій Великобританії і Франції прилучилися до Першого Інтернаціоналу. Німецькі робітниці входили у створене у 1869 р. у Кріммічау (Саксонія) Міжнародне профспілкове товариство мануфактурних і промислових робітників, що знаходилося під впливом ідей Інтернаціоналу.

Величезну роль у розвитку пролетарського жіночого руху на основі принципів наукового соціалізму зіграла книга А. Бебеля «Жінка і соціалізм» (1879). У кінці XIX ст. найбільшого розвитку пролетарський жіночий рух досягнув у Німеччині. У 1891 р. у програму Соціал-демократичної партії Німеччини (Ерфуртська

програма) було включено вимогу виборчого права для жінок; був прийнятий принцип організаційної єдності робітників і робітниць, зроблені зусилля по залученню жінок до профспілок; у 1891 р. почав виходити журнал жінок-робітниць «Глайхайт» («Gleichheit»; у 1892—1917 рр. видавався під керівництвом Клари Цеткін. З 1900 р. стали регулярно скликатися Загальнонімецькі жіночі конференції.

У кінці XIX — початку XX ст. продовжується створення передумов для значного розширення і зміцнення пролетарського жіночого руху. Окремі аспекти жіночого руху і жіночого питання розглядалися на конгресах Другого Інтернаціоналу. У 1893 р. Цюріхський конгрес вказав, що борг робітників всіх країн енергійно виступати за законодавчий захист жіночої праці. Що відбулося у 1896 р. нараду делегаток Лондонського конгресу Другого Інтернаціоналу висловилося за загальні організації пролетарів обох статей, вказавши одночасно на необхідність повного розмежування робітника жіночого руху з фемінізмом.

Важливими віхами у розвитку жіночого руху були Перша (1907 р., Штутгарт) і Друга (1910 р., Копенгаген) Міжнародні конференції жінок-соціалістів. Перша з них 47 голосами проти 11 ухвалила резолюцію про боротьбу за загальне і рівне виборче право, а услід за тим її прийняв Штутгартський конгрес Другого Інтернаціоналу. На Першій конференції було вирішено утворити Міжнародний жіночий секретаріат. Цеткін; журнал «Глайхайт» був визнаний його органом, 2-я конференція, на якій були присутні делегатки 17 країн, увійшла до історії своїм рішенням про проведення щорік Міжнародного жіночого дня.

Під час Першої Світової війни 1914—1918 рр. не лише буржуазні, але і більшість соціал-демократичних жіночих організацій стали на позиції шовіністів. Важливу роль в об'єднанні соціалістів, що залишилися на інтернаціоналістських позиціях, зіграла скликана за ініціативою більшовиків Міжнародна жіноча соціалістична конференція Берна у 1915 р., хоча конференція і ухвалила пацифістську резолюцію, всупереч проекту, запропонованому більшовиками. У цей же період зароджується міжнародне пацифістське жіночий рух.

У 1915 р. у Гаазі за ініціативою американської громадської діячки Джейн Аддамс був заснований пацифістський Міжнародний комітет жінок за міцний мир (з 1919 р. — Міжнародна ліга жінок за мир і свободу). Роки війни були відмічені голодними виступами жінок воюючих країн. У 1917 р., що почалася по заклику комітету

Петрограду більшовиків демонстрація робітниць Петрограду у день 8 березня (23 лютого по старому стилу) проти голоду, війни, царизму поклала початок масовому руху, подальший розвиток якого привів до перемоги Лютневої буржуазно-демократичної революції. Жінки-робітниці були у рядах активних учасників підготовки і проведення Великої Жовтневої соціалістичної революції, після перемоги якої найважливішими завданнями жіночого руху у Радянській республіці стали всемірне сприяння будівництву соціалізму, захист соціалістичної вітчизни, залучення всіх жінок до активної політичної і суспільної діяльності.

У зарубіжному жіночому русі у обстановці революційного підйому, пов'язаного з наслідками Першої Світової війни 1914—1918 рр. і впливом Великої Жовтневої революції, проходив процес диференціації. Багато буржуазних жіночих організацій стали у міру надання жінкам виборчих прав усе більш відкрито виступати у захист капіталістичного будівництва. Підсилили свою діяльність серед жінок соціал-демократичні партії; був заснований Міжнародний жіночий соціалістичний секретаріат (його наступником стала заснована у 1955 р. Міжнародна рада жінок соціал-демократок). Були створені ряд спеціалізованих міжнародних жіночих організацій: Міжнародна федерація жінок з університетською освітою (заснована у 1919 р.), Міжнародна кооперативна жіноча гільдія (заснована у 1921 р.), Інтернаціонал відкритих дверей для економічного звільнення жінок-робітниць (заснована у 1929 р.), Міжнародна федерація жінок ділових і вільних професій (заснована у 1930 р.). Рух за жіноче рівноправ'я і реформу побуту розвернувся у 20-х рр. у ряді країн Азії (Туреччина, Китай і ін.).

Комуністичний жіночий рух за межами СРСР сформувався у 20-й рр. XX ст. Розглядаючи жіночий рух як важливий революційний чинник, Комуністичний Інтернаціонал на своїх Конгресах не раз обговорював питання про роботу комуністів серед жінок. У 1920—1926 рр. були проведені чотири міжнародні конференції (наради) жінок-комуністок. Як керівний центр по роботі серед жінок при Комінтерні у 1920 р. був створений Міжнародний жіночий секретаріат (його секретарем стала К. Цеткін).

Виникають жіночі комуністичні друковані видання (для прикладу, міжнародний жіночий журнал німецькою мовою, 1921—1925 рр.). Були утворені деякі безпартійні жіночі організації, що знаходилися під керівництвом компартії («Союз червоних жінок і дівчат» у Германії, 1925, і ін.). Але у цілому комуністичний жіночий

рух за межами СРСР був чисельно і організаційно слабким, страждав елементами схематизму, сектантства і шаблону.

Прихід фашистів до влади у Німеччині і в інших капіталістичних країнах на початку 30-х рр. супроводжувався істотними змінами у акценті сил у міжнародному жіночому руху. У країнах, де до влади прийшов фашизм, прогресивні жіночі організації, а також буржуазні організації, що ставили за мету емансипацію жінок, були розгромлені. У той же час небезпека фашизму привела до зародження демократичного антифашистського жіночого руху, яке ставало частиною руху єдиного антифашистського народного фронту. Жінки становили значну силу в єдиному антифашистському фронті у Франції, Іспанії, вносили великий вклад до боротьби китайського народу проти японських загарбників.

У серпні 1934 р. у Парижі за ініціативою групи передових жінок низки країн, у тому числі і СРСР, відбувся Усесвітній конгрес жінок проти війни і фашизму. 1096 делегаток конгресу представляли СРСР, Францію, Великобританію, США, Іспанію, Бельгію, Швецію, Болгарію, Індокитай і ін. країни (серед них поряд з 320 комуністками було 158 пацифісток, 64 феміністки, 16 християнських соціалістів і ін.). На конгресі виступали Е. Д. Стасова, Д. Ібаррурі, І. Блюм і др.; був створений Усесвітній жіночий комітет проти війни і фашизму. У 1935 Н. Крупська звернулася до Міжнародної ліги жінок за мир і свободу із закликом об'єднати зусилля проти небезпеки війни; але, хоча ліга і брала участь у роботі конгресу у Парижі, ця пацифістська організація не проявила великої активності у боротьбі проти фашизму і милітаризму.

У травні 1938 р. відбулася антивоєнна Міжнародна жіноча конференція у Марселі. У цілому, проте, демократичний жіночий рух напередодні Другої світової війни 1939—1945 рр. широкого розвитку не отримав; національні демократичні жіночі організації ще не були створені.

Під час Другої Світової війни 1939—1945 рр. жінки брали участь у всіх формах опору фашистським окупантам. Багато хто з них загинув у боях або стали жертвами фашистського терору.

Не дивлячись на труднощі військового часу, між жінками-антифашистками підтримувалися організаційні зв'язки. Велику роль у зміцненні інтернаціональних зв'язків жінок-антифашисток зіграв Антифашистський комітет радянських жінок (з 1956 р. — Комітет радянських жінок). У багатьох країнах Європи і Азії у ході війни або

після звільнення від фашистської окупації виникли масові демократичні жіночі організації.

У той же час багато феміністських пацифістських, релігійних та інших жіночих організацій, що виникли у кінці XIX — початку XX ст., припинили у роки війни свою діяльність і лише після її закінчення стали відновлювати національні секції і перервані міжнародні зв'язки.

Після розгрому фашистського блоку, в обстановці загального упадку світового капіталізму, утворення світової соціалістичної системи, підйому національно-визвольного руху і зміцнення демократичних сил у всьому світі у міжнародному жіночому русі розвиваються нові процеси. Найважливіше значення мало виникнення у грудні 1945 р. першої в історії жіночого руху масовій міжнародній демократичній організації — Міжнародній демократичній федерації жінок (МДФЖ), до складу якої при її створенні увійшли національні організації 39 країн. Поряд з МДФЖ у міжнародному жіночому русі продовжують діяти старі буржуазні жіночі організації.

У цілях об'єднання всіх сил, здатних у тій чи іншій мірі брати участь у захисті прав жінок, у боротьбі за благополуччя дітей, за мир, демократію і національну незалежність, МДФЖ підтримує спільні дії різних національних і міжнародних жіночих організацій. Проте керівництво багато «традиційних» жіночих організацій відмовляється від єдності дій, знаходячись під впливом антикомунізму.

Усе більш діяльну участь в економічному і культурному будівництві і суспільному житті беруть жінки у державах, що розвиваються, Азії і Африки. Тут створюються національні і регіональні жіночі об'єднання (наприклад, Всеафриканська конференція жінок, заснована у 1962; Всеарабська федерація жінок).

У країнах Латинської Америки масові жіночі демократичні організації були створені у кінці 40 — початку 50-х рр. Зростає активність представників держав, що розвиваються, у міжнародних жіночих організаціях.

У зв'язку з тим, що після Другої Світової війни у переважній більшості країн жінки отримали виборчі і інші політичні права, одному з найважливіших завдань жіночого руху стає боротьба за фактичну реалізацію прав жінок, визнаних у законодавчому порядку. Все більшу увагу приділяють жіночі організації питанням, що породжуються трудовою діяльністю жінок. у той же час поширюється

круг загальносоціальних, національних і міжнародних проблем, що входять у сферу інтересів учасниць жіночого руху. Не лише МДФЖ, але і багато інших жіночих організацій активізують боротьбу за запобігання світової термоядерної війни, проти гонки озброєння, проти расизму і убогості, підтримують національно-визвольний рух.

Так, наприклад, вимога про заборону ядерних випробувань активно підтримали майже всі жіночі організації країн Європи, США, Канади, Австралії. Збір підписів під петиціями, адресованими ядерним державам, проведення масових демонстрацій проти ядерних випробувань, за загальне і повне роззброєння, за мир і безпеку зайняли важливе місце у сучасному жіночому русі.

У 1969 р. у Лондоні за ініціативою британської секції Міжнародної ліги жінок відбулася міжнародна конференція за заборону хімічної і бактеріологічної зброї, в якій взяли участь відомі учені і громадські діячі капіталістичних і соціалістичних країн.

У червні 1970 р. в Істаді (Швеція) була проведена консультативна зустріч представників європейських організацій МДФЖ і Міжнародної ліги жінок за мир і свободу, присвячена проблемам європейської безпеки.

З 2-ої половини 60-х рр. центральне місце у діяльності багатьох жіночих організацій займає боротьба проти агресії США в Індокитаї. У цій боротьбі поряд з національними організаціями Міжнародної демократичної федерації жінок активно беруть участь американська секція Міжнародної ліги жінок за мир і свободу, рухи «Жінки, боріться за мир» (США), «Голос жінок» (Канада) і ін. Ця боротьба проводиться у різних формах: антивоєнні демонстрації; підтримка американської молоді, що відмовилася від призову в армію; збір засобів для надання медичної і ін. допомоги в'єтнамському народові; публікація матеріалів про американську агресію, а також матеріалів, що роз'яснюють позицію уряду Демократичної Республіки В'єтнам і Тимчасового революційного уряду Республіки Південного В'єтнаму.

Міжнародна демократична федерація жінок і її національні організації активно виступили проти агресії Ізраїлю на Близькому Сході.

Багато жіночих організацій (національні організації МДФЖ (Міжнародна демократична федерація жінок), секції Міжнародної ліги жінок за мир і свободу, відділення Міжнародної федерації жінок юридичних професій, заснованої у 1929 р., і ін.) діяльно виступають на підтримку грецьких демократів, проти расизму у Південно-

африканській Республіці і Південній Родезії. В авангарді цієї боротьби — комуністки, що беруть участь у ній відповідно до програмних і тактичних установок комуністичних партій. Останні розглядають демократичні жіночі рухи. як один з найважливіших елементів єдності антиімперіалістичних сил, захистників демократії і соціалізму.

Міжнародні жіночі організації беруть участь у діяльності ООН (Організація Об'єднаних Націй). Прийняття Генеральною Асамблеєю ООН у 1967 р. Декларації про ліквідацію дискримінації жінок було результатом великої попередньої роботи, проведеною Міжнародною демократичною федерацією жінок, Міжнародною радою жінок, Міжнародною федерацією жінок юридичних професій, Міжнародним альянсом жінок — прихильниць рівних прав і обов'язків та іншими жіночими організаціями.

Деяким міжнародним жіночим організаціям ООН і її спеціалізованим установам наданий консультативний статус різних категорій. Консультативний статус 1-ої категорії привласнений Міжнародною демократичною федерацією жінок і Міжнародною радою жінок.

ДЖЕРЕЛА:

Вороніна О. А. Фемінізму соціологічні концепції. / Сучасна західна соціологія: Словник. М.: Політвидав, 1990. С. 366 – 367.; Фемінізм: Схід, Захід, Росія. М., 1993. 243 с.; Бовуар С. де. Друга стать. М., Спб., 1997. 832 с.; Шенар А. Куди йде феміністський рух? // Сьогодні. 1996. 26 квітня. С.6. Вадим Слюсар Постмодерністський фемінізм про детермінацію самореалізації особистості // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна – №598. – 2003. – С. 153 – 156.

«ЖОВТА ПРЕСА»

«ЖОВТА ПРЕСА» — низькопробна преса, що у гонитві за сенсацією публікує недостовірну й перекручену інформацію, скандальну хроніку, компроментуючі факти (реальні або вигадані) з особистого життя відомих людей.

«Жовта преса» успадкувала багато з того, що було властиве її попереднику — «реппу пресу». Видавці й редактори таких видань виробили особливий набір журналістських стереотипів, дотримання яких забезпечувало комерційний успіх.

Класичними зразками «жовтої преси» стали газети «New York World» Дж. Пулітцера та «New York Journal» В. Р. Херста. Їхні видавці максимально використовували характеристики, властиві новим верствам читацької аудиторії, для привернення уваги до своїх